

Tolmačenje za skupnost v Sloveniji s kritično analizo diskurza

Alenka Morel

Abstract

Constant positive net migration of foreigners in Slovenia brings new challenges to communication in public services. Research of community interpreting in Slovenia has recently been emerging as an answer, at first only in certain fields. Within a mixed-methods approach to an overview of the state-of-play of community interpreting in Slovenia, the study looks at actual interpreter-mediated interaction in the asylum procedure, exploring through critical discourse analysis its implications in power relations, role boundaries and the procedures. Results are in line with previous studies abroad: the interpreter acts in a dynamic position; the specifics of interpreter-mediated interaction influence the language and the balance of power, while causing adjustments to the procedure and the participants' roles.

Key words: community interpreting, asylum procedure, critical discourse analysis, role boundaries, power balance

Ključne besede: tolmačenje za skupnost, postopek mednarodne zaščite, kritična analiza diskurza, razmejitev vlog, razmerja moči

1 UVOD

S pojavljanjem novih izzivov v sporazumevanju zaradi pozitivnega selitvenega prirasta tujcev in zagotavljanja enakih pravic vsem v družbi tolmačenje za skupnost v Sloveniji vendarle pridobiva nujno pozornost v okviru ustavne pravice do uporabe svojega jezika v postopkih pred državnimi organi in javnimi službami.

Pričujoči prispevek je del širše projektne in doktorske raziskave o tolmačenju za skupnost v Sloveniji (z izjemo znakovnega jezika in manjšinskih jezikov na narodnostno mešanih območjih). Pregledu stanja tolmačenja za skupnost v Sloveniji sledi analiza diskurza na podlagi opazovanih tolmačenih razgovorov. Zaradi dostopnosti se za prvi vpogled kot primer glede tolmačenja organiziranih uradnih postopkov (skupaj s sodnim tolmačenjem) ponujajo postopki mednarodne zaščite v nasprotju z manj urejenimi postopki v upravnih organih, javnih službah in zdravstvu, zato je kritična analiza diskurza omejena na primere iz postopkov mednarodne zaščite.

Vsakdanja socialna interakcija dobi povsem novo dimenzijo v jezikovnem stiku, kjer sogovornika potrebujeta tolmača¹ (Wadensjö 1998). Kot orodje povezave med jezikom in družbenimi strukturami se v raziskovanje umešča kritična analiza diskurza (KAD). Študija je primarno deskriptivne, hkrati pa prek KAD posredno kvalitativne narave. Raziskuje vlogo diskurza pri vzpostavljanju neenakosti v družbi (Fairclough 2001), kar se še posebej kaže pri razlikah v znanju oz. rabi jezika, na kar lahko pozitivno vpliva (organizirano) tolmačenje.

Glavni namen študije je na podlagi jezikovnih struktur raziskati, kako se akterji obnašajo v danih situacijah, in prikazati vlogo tolmača. Ob tem nas zanimata medsebojni vpliv strukture in rabe jezika ter tolmačenja, predvsem glede razmejitev vlog in razmerij moči, na primer distanciranje, prevzemanje odgovornosti in začasno tvorjenje partnerstva. Izhodiščna vprašanja so ponazorjena z ilustrativnimi primeri iz opazovanih situacij.

S predstavljenimi rezultati upamo, da bomo vzbudili večje zanimanje za tolmačenje v luči zagotavljanja enakih možnosti v družbi ter obenem uresničevanje take politike v praksi, in sicer na različnih področjih vsakdanjega življenja.

2 TOLMAČENJE ZA SKUPNOST V SLOVENIJI

Podlago in uvod v analizo tolmačenega diskurza predstavlja prikaz stanja na področju tolmačenja za skupnost v Sloveniji, ki ga na eni strani utemeljuje

¹ Zaradi nevtralnosti in jednatosti je povsod v prispevku ne glede na spol dejanskih udeležencev generično uporabljena moška slovnična oblika.

naraščujoča pestrost prisotnih jezikov v Sloveniji na drugi pa zakonska podlaga, ki zagotavlja jezikovne pravice vsem prebivalcem. V nadaljevanju sledi pregled razpoložljive literature in raziskovanja ter dejanska situacija glede tolmačenja za skupnost v Sloveniji.

2.1 Jezikovna podoba Slovenije

Po zadnjih podatkih o maternem jeziku v Sloveniji iz popisa prebivalstva leta 2002² (Statistični urad Republike Slovenije) med prebivalci Slovenije ob slovenščini s 87,9 odstotki kot materni jezik izstopajo jeziki nekdanje Jugoslavije (skupaj 8,1 odstotka) (Vertot 2009: 57).

Med prebivalci Slovenije je bilo leta 2011 11,1 odstotka priseljencev – prebivalcev s prvim prebivališčem v tujini (Dolenc in Šter 2011), med njimi je bilo največ državljanov iz republik nekdanje Jugoslavije (Merc 2012: 10), ki so že od 70. let 20. stoletja naprej pomembni ekonomski migranti, vendar sporazumevanje z njimi zaradi skupne zgodovine doslej ni predstavljalo večjih težav. Po visokem valu zaradi vstopa v Evropsko unijo (EU) (npr. 127,4 odstotni selitveni prirast leta 2007; Vertot 2009: 69) je ob gospodarski krizi priseljivanje močno upadlo, a selitveni prirast tujcev nenehno ostaja pozitiven. Po dveh letih se je delež tujcev spet malenkost povečal, na 4,5 odstotka (Razpotnik 2013). Migranti, med njimi pogosto prisilci za mednarodno zaščito, danes prihajajo tudi iz doslej manj znanih jezikovnih okolij (Pokorn et al. 2009), kar le še povečuje težave pri vzpostavljanju uspešne komunikacije v uradnih okoljih. Prisotnost tujih jezikov dodatno povečajo turisti, ki sezonsko oz. regijsko spremenijo število tujcev v Sloveniji (Merc 2012: 32)

2.2 Pravnoformalna podlaga za tolmačenje za skupnost

Tolmačenje za skupnost ima v Republiki Sloveniji (RS) podlago v najvišjem pravnem aktu, Ustavi RS,³ in v Zakonu o splošnem upravnem postopku (ZUP), ki vsem, ki ne znajo jezika, v postopkih pred državnimi organi in javnimi službami zagotavljata pravico, da postopek spremljajo s pomočjo tolmača (62. in 62. člen). Pravica preprečuje vsakršno razlikovanje oz. diskriminacijo zaradi jezika kot osebne okoliščine. Razmere natančneje določajo področni zakoni, celotno pravnoformalno podlago pa lahko opišemo kot nastalo v okviru legalističnega pristopa (Ozolins 2010), saj so najbolj urejene jezikovne pravice v sodnih in z njimi povezanih policijskih postopkih (npr. Zakon o kazenskem postopku, Zakon o prekrških, Zakon o sodiščih itd.). Poleg tega je tolmačenje

² Podatki so dostopni na www.stat.si/popis2002/si/default.htm (dostop 12. 7. 2013).

³ Vsa pravnoformalna zakonodaja je dostopna v Registru predpisov RS na <http://zakonodaja.gov.si> (dostop 30. 7. 2013).

posebej zagotovljeno bolj ranljivim skupinam, kot so prosilci za azil (Zakon o mednarodni zaščiti, ZMZ) in gluhi (Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, ZUSZJ). Slednji imajo v Sloveniji najbolj celostno urejen segment tolmačenja za skupnost: osnovno varovanje pravic gluhih v ZUSZJ dopolnjujejo pravila za njihovo uresničevanje.

Pravnoformalna podlaga za tolmačenje v javnih službah in zdravstvu je torej skopa in zelo splošna. Čeprav Zakon o pacientovih pravicah (ZPacP) niti z besedo ne omenja jezika ali tolmačenja, je zanimivo, da nekateri obrazci o privolitvi iz priloge ZPacP zahtevajo podpis prevajalca ali tolmača, da je ta prevajal po svojih najboljših močeh in na način, da ga je pacient lahko razumel.

Glede na to, da za namen varovanja jezikovnih pravic na posameznih področjih ni posebnih zakonov (t. i. *lex specialis*), lahko po načelu o subsidiarni rabi smiselno uporabimo določila ZUP, s čimer je vsem, ki ne razumejo slovenščine, zagotovljena pravica do tolmača v postopku (Morel 2009: 35).

2.3 Pregled literature

Doslej je bilo raziskovanje tolmačenja v Sloveniji osredotočeno predvsem na konferenčno in deloma sodno tolmačenje, tolmačenje za skupnost pa se je v večji meri začelo z evropskim projektom o tolmačenju za zdravstvo »MedInt – Razvoj predmetnika za tolmače v zdravstvu«, ki je prinesel pomemben akademski prispevek in v zborniku razprav (Andres in Pöllabauer 2009) osvetlil tudi slovensko situacijo (Gorjanc 2009; Jurko 2009; Pokorn et al. 2009). Specifiko slovenščine obravnava tudi Gorjanc (2011) v zborniku Simpozija CIUTI na temo izobraževanja in raziskovanja tolmačenja za skupnost na univerzitetni ravni (Kainz et al. 2011). V slovenščini je literatura o tolmačenju za skupnost še vedno redka, a se stanje izboljšuje, tako z osveščanjem študentov tolmačenja na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete UL, kar je privedlo do vrste diplomskih in magistrskih del s tega področja (Morel 2009; Čater 2009; Lozar 2010; Urlep 2010; Chitrikar 2011), kot s povečanim raziskovanjem migracij na splošno (npr. Medica et al. 2010), še posebej pa z vidika jezikovnih pravic (Gorjanc 2010), orientalizma (Maček 2010) ali integracije v družbo (Kežar in Medved 2010).

2.4 Dejansko stanje

Ne glede na pravkar izpeljano je Slovenija še daleč od celostne ureditve tolmačenja za skupnost. V skladu z zakonodajo je tolmačenje dostopno predvsem v

zakonsko urejenih okoljih, kot sta sodstvo in azilni postopek, medtem ko je v drugih javnih službah ne le manj prisotno, temveč pogosto preprosto le predmet improvizacije (Pokorn et al. 2009; Morel 2009).

2.4.1 Tolmačenje v sodstvu in policijskih postopkih

Sodno tolmačenje je prek vodenja postopkov imenovanja, testiranja in akreditacije ter upravljanja z registrom sodnih tolmačev v domeni Ministrstva za pravosodje in javno upravo (MPJU), podrobneje ga predvsem glede administrativnih zadev določa Pravilnik o sodnih tolmačih. Izobraževanje v okviru Centra za izobraževanje v pravosodju pri MPJU je omejeno na splošne seminarje o pravnem sistemu in kratke jezikovne delavnice kot orientacijo za samostojne priprave na izpit. Skladno z akreditacijskim izpitom – prevodom – se mnogi sodni tolmači bolj zastopanih jezikov kljub poimenovanju srečujejo predvsem s prevajanjem in pogosto zavračajo tolmačenje na sodišču, medtem ko si tolmači za manj razširjene jezike tega ne morejo privoščiti in so lahko pogosto udeleženci v sodnih postopkih. Za nadaljnje usposabljanje je bilo do nedavnega le malo možnosti, a je sedaj za sodne tolmače to pavšalno pogojeno z novelo Pravilnika o sodnih tolmačih; še vedno pa manjkajo standardi, smernice in primeri dobre prakse.

V zadnjem času na tem področju prihaja do pozitivnih sprememb, predvsem zaradi direktive Evropske unije 2010/64 o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih in s tem povezanega aktivnega sodelovanja pri evropskem projektu EULITA/TRAFUT.

2.4.2 Tolmačenje v postopkih mednarodne zaščite

Tolmačenje v azilnem postopku sodi v kategorijo varovanja pravic posebej ranljivih skupin, zato je ta segment tolmačenja še posebej določen v ZMZ, z najpomembnejšim delom o postopku izbire tolmačev, za kar skrbi Sektor za migracijo pri Ministrstvu za notranje zadeve. V njegovem delu, Azilnem domu v Ljubljani, je en uslužbenec zaposlen posebej kot prevajalec oz. tolmač za angleščino in francoščino, medtem ko za vse druge jezike izberejo pogodbene tolmače. Zakonski pogoji so precej splošni, z izjemo pogoja, da kandidat ne tolmači za diplomatsko ali konzularno predstavništvo države, katere jezik tolmači. Strokovnost je postranskega pomena, zato so izbrani tolmači večinoma brez kakršnega koli tolmaškega usposabljanja, hkrati pa ob vstopu v delovno okolje pristojni tega niti ne zahtevajo niti ne ponudijo.

Po izbirnem postopku ni urejenega nadzora kakovosti tolmačenja in je lahko le predmet posredne kontrole v primerih, ko uradna oseba, ki vodi postopek, razume jezik tolmačenja in ima pregled nad situacijo (Lozar 2010), kar se večinoma zgodi pri angleščini in kar potrjuje tudi analiza diskurza v tem prispevku.

Glede jezikovne pogostosti v azilnih postopkih uradne statistike ni; trenutno je na prvem mestu farsi, sledijo mu arabščina, angleščina in urdu.⁴ Za pogostejše jezike so tolmači praviloma vedno na voljo, v nasprotju s tem pa jih sploh ni za druge jezike, na primer paštunskega, zaradi česar postopek lahko pristane na čakanju. Zaenkrat se še ni zgodilo, da bi med postopkom ugotovili, da bi bil za uspešno komunikacijo potreben drug jezik. Poseben primer je romski jezik, ki ima veliko različic, zato si na primer s tolmačem za romščino iz Prekmurja ne morejo pomagati pri Romih iz Bosne in Hercegovine. V zelo redkih primerih prosilci govorijo samo dialekt (na primer afriški lingalo, ibo, volof, idr.), zato se včasih poslužijo posrednega tolmačenja ali se za vsakdanjo komunikacijo sporazumevajo posredno prek drugega prosilca, ki govori tudi npr. angleško. Opisana rešitev sicer sproža vprašanja etike in standardov, vendar občasno predstavlja edino možnost za komunikacijo. Po besedah kontaktne osebe v Azilnem domu v Ljubljani se uradne osebe dobro zavedajo pomembnosti tolmača, saj je za potek postopka mednarodne zaščite osnova in je brez njega delo nemogoče (Hale 2007: 83), zato se vedno trudijo najti ugodno razmerje med potrebo po sporazumevanju in zagotavljanjem kakovosti. Možnosti tolmačenja na daljavo prek videopovezave so omejene, v Azilnem domu zaenkrat tudi še nimajo opreme za snemanje. Poleg uradnih postopkov in drugih po zakonu utemeljenih primerov, kot je na primer obisk pri zdravniku, tolmače naročijo tudi za uradne ure uradnih oseb in sestanke domske skupnosti.

2.4.3 Tolmačenje pri drugih uradnih organih in v javnih službah

Poleg beguncev, ki jih po pridobitvi novega statusa čaka urejanje vrste administracijskih zadev, se z jezikovnimi preprekami pri raznih uradnih službah srečujejo vsi tujci, ki morajo urediti potrdilo o bivališču, dobiti davčno številko, urediti svoje zdravstveno varstvo, najti zdravstveni dom in osebnega zdravnika ali odpreti bančni račun.

Čeprav je tolmačenje v postopkih splošnih javnih služb pravica po ZUP, se z njim skladno s prevladujočim negativnim odnosom uradnikov do priseljencev najpogosteje ukvarjajo le spremljevalci tistih, ki ne znajo jezika, in sicer sorodniki, prijatelji ali predstavniki nevladnih organizacij (NVO), ki posameznikom, predvsem

⁴ Te in nadaljnje informacije so iz osebnega pogovora na Oddelku za statusne zadeve mednarodne zaščite v Azilnem domu v Ljubljani, 5. 1. 2012.

beguncem, nudijo psihosocialno pomoč in spremstvo ob integraciji v družbo. Prav s področja integracijskih oz. migracijskih študij prihajajo tudi doslej redke omembe jezikovne problematike na tem področju (Kejžar in Medved 2010), nadaljnje raziskovanje pa potrjuje precejšnjo ignoranco zaposlenih v javnih službah, na primer na oddelkih za tujce, v centrih za socialno delo, idr., slabo znanje tujih jezikov in izgovarjanje na slovenščino kot uradni jezik (prav tam), kar še zmanjšuje možnosti za morebitno vsaj delno uspešno komunikacijo za doseg birokratskega cilja.

V Slovenski filantropiji⁵ poudarjajo, da je pri nujenju psihosocialne pomoči obravnava slabša v primerih, ko ne najdejo skupnega jezika. Takrat je pogovor omejen na uradne postopke, čeprav bi morali biti skrbniki stalno v stiku s prosilci. Pri vseh je izziv tudi razumevanje postopkov samih. Prav Filantropija pa je pogosto tista, na katero se glede kontaktov za (jezikovno) pomoč obrnejo nekatere institucije, na primer centri za socialno delo.

Za prišleke skrbi tudi Info točka za tujce,⁶ del Zavoda za zaposlovanje, s poudarkom na delavcih, ki jim pomagajo pri urejanju delovnih dovoljenj, tudi z napotitvijo na druge NVO. Delovni jezik je angleščina, po potrebi se za pomoč pri posredovanju tolmačev dogovorijo z NVO-ji, poleg tega sodelujejo s tolmači, študenti Filozofske fakultete in drugimi prostovoljci. Zanimivo dejstvo je, da državljani EU, ki izkoriščajo mobilnost znotraj evropskega trga dela, na njem niso zabeleženi kot tujci, zato niso upravičeni do brezplačnega tečaja slovenščine.

2.4.5 Tolmačenje v zdravstvu

Predpogoj za dostop do enakih standardov zdravstvene oskrbe za vse ne glede na jezikovno ozadje je varovanje jezikovnih pravic pacienta, ki zdravniku omogoča, da izpolni svojo pojasnilno dolžnost. Kljub temu tolmačenje v zdravstvu (z izjemo znakovnega jezika) ni organizirano zaradi domnevno previsokih stroškov. Jezikovne prepreke zlahka vodijo najmanj v neenako oskrbo, čeprav je to težko dokazati zaradi pomanjkanja evidenc in pritožb pristojnim oblastem, pregled stanja pa temelji na ocenah, mnenjih in pogledih vseh vpletenih (Pokorn et al. 2009; Morel 2009).

Na splošno je zdravstveno osebje, ki za soočanje z jezikovnimi preprekami ni deležno nobenega usposabljanja ali smernic, najbolj seznanjeno z znakovnim jezikom, težav ne povzročajo niti angleščina niti jeziki nekdanje Jugoslavije, zato pa se v večji stiski pri sporazumevanju znajdejo drugi tujci, ki jih je manj, to pa sklene začarani krog ignorance ob vpeljevanju tolmačev v zdravstvo. V primerih nezadostne komunikacije si zdravstveno osebje pomaga z dodatnimi testi in daljšo hospitalizacijo.

⁵ Osebni pogovor, Ljubljana, 20. 4. 2011.

⁶ Osebni pogovor, Ljubljana, 20. 4. 2011.

Včasih na pomoč res lahko priskoči dvojezični član osebja, sicer pa so zaposleni veseli vsakega spremljevalca tujgovorečega pacienta, ki jim bo pomagal pri sporazumevanju, čeprav se večinoma zavedajo možnega tveganja, saj se amaterski tolmači bolj kot ne borijo s strokovno terminologijo, tolmaškimi spretnostmi in z novo vlogo. Le izjemoma so osebe večkrat v vlogi tolmača v zdravstvu, na primer tolmači za prosilce za azil ali drugi posamezniki z redko jezikovno kombinacijo, ki so pripravljene pomagati in si s temi izkušnjami sproti nabirajo potrebno znanje. Na Filantropiji potrjujejo, da je odnos osebja do tujca ob spremstvu skrbnikov takoj boljši, pogosto pa je potrebno celo razlaganje pacientovih pravic.

Iz opisane situacije se kaže nujnost celostne ureditve področja in priznavanja jezikovnih pravic kot temeljnih človekovih pravic, za kar je prek raziskovalnega projekta dobil priložnost Oddelek za prevajalstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, in sicer predvsem z vidika usposabljanja tolmačev in uporabnikov tolmačenja za skupnost (glej Morel et al. 2012).

3 PILOTNA ŠTUDIJA: KRITIČNA ANALIZA DISKURZA TOLMAČENJA V POSTOPKIH MEDNARODNE ZAŠČITE

Osnova raziskave je tolmačen razgovor kot poseben primer sporazumevalnega dejanja, ki vključuje značilnosti diadne in triadne medsebojne izmenjave (Wadensjö 1998: 15), obenem pa poteka po načelih institucionaliziranega okolja. Osrednje vprašanje pilotne študije je, kako se akterji obnašajo v tolmačenih razgovorih postopka mednarodne zaščite oz. kako jezikovni stik vpliva na razmejitve vlog, delitev odgovornosti in govorne položaje s pozicije moči. Raziskovalno izhodišče predpostavlja, da v azilnih postopkih, ki pri nas sodijo v bolj strukturirano in glede tolmačenja organizirano okolje, tolmačenje formalno dobro zagotavlja jezikovne pravice, in od tolmača se pričakuje nevtralni položaj. Ne glede na to analiza privzema dinamično delovanje tolmača (Pöllabauer 2005: 179), s tem omogoča opisno analizo in dopušča raziskovanje vloge tolmača v praksi, kar je spodaj ponazorjeno z dejanskimi primeri.

3.1 Okvir raziskav tolmačenja v postopku mednarodne zaščite

V širšem pregledu tolmačenja za skupnost Sandra Hale (2007: 200) izpostavi sodno in medicinsko tolmačenje kot prevladujoča v začetkih njegovega raziskovanja, vendar je postalo tudi tolmačenje v azilnem postopku pomembno področje študij.

Raziskavam tolmačenja za skupnost in aktivni vlogi tolmača na podlagi analize diskurza sta pot utrlji Cynthia Roy (2000) in Cecilia Wadensjö (1998). Prva raziskuje tolmačenje kot diskurz in vlogo tolmača v njem, empirični del umešča v pogovor z znakovnim tolmačenjem med študentom in profesorjem, druga pa je s celostnim pregledom prakse tolmačenja v javnih službah v primerjavi s teorijo utemeljila tolmačenje kot komuniciranje in medsebojno vplivanje. Sonja Pöllabauer (2004; 2005), ki predstavlja pomembno podlago za pričujoče delo, se s KAD osredotoči na raziskovanje vloge tolmača, razmejitev in posledično porazdelitev moči ter primerja prakso in pričakovanja glede na obstoječe norme. Pričakovanj do tolmača se lotita tudi Franz Pöhhacker in Waltraub Kolb (2009), in sicer glede soavtorstva zapisnika in prevzemanja odgovornosti za izid tolmačenega razgovora. Delo Katrijn Maryns (2006) z obsežno analizo tolmačenih postopkov po drugi strani preučuje predvsem vpliv in izbiro samega jezika v azilnem postopku.

Z drugih področij tolmačenja za skupnost je kot okvir, podlaga in primerjava za pričujočo študijo zanimiv še prispevek Hanneke Bot (2005), ki v primerih tolmačenih psihoterapevtskih srečanj raziskuje menjavanje perspektive in poročani govor – ta služi strukturiranju razgovora in pogosto ne vpliva na porazdelitev moči.

3.2 Metodologija

Osrednji del pilotne študije je kritična analiza diskurza (KAD), za celostni vpogled v situacijo razgovora v tolmačenju za skupnost pa je uporabljen pristop mešanih metod (angl. 'mixed methods', Hale in Napier 2013). Primarne vire za KAD dopolnjuje opazovanje udeležencev med samimi razgovori, ki ni zabeleženo v posebnih dokumentih, temveč pripisano transkribiranemu besedilu, kjer je opaženo relevantno. Dodatne informacije izhajajo iz osebnih pogovorov s posameznimi udeleženci.

Zbiranje primarnih virov oz. primerov tolmačenih razgovorov je bilo omejeno na več načinov. Med različnimi okolji tolmačenja za skupnost se je azilni dom izkazal za najprimernejšega za začetek raziskovanja. Čeprav je nastop osebnih razgovorov v azilnem domu odvisen od trenutnega prihoda tujcev, ki v Sloveniji iščejo mednarodno zaščito, teh pa je enkrat več, drugič manj, je pri tem tolmačenje pogoj za delo, zato osebni razgovori potekajo po vnaprej določenem razporedu. Za analizo diskurza so bili primerni le razgovori, kjer je opazovalka razumela jezik tolmačenja, ker je bila v primerih prosilcev za azil angleščina. V vseh primerih je bil pogoj za opazovanje soglasje vseh udeležениh, ki bi lahko v katerem koli trenutku prosili za umik opazovalke. Glede naravnosti opazovanih primerov lahko upamo, da je bila le-ta zaradi strukturiranosti razgovora in skupnega cilja udeležencev čim bolj nemotena (Wadensjö 1998: 95f).

3.2.1 *Transkripcija*

Osebni razgovori so ročno zapisani v razširjeni ortografski transkripciji (Zemljarič Miklavčič 2008: 139), ki pa sledi potrebam analize diskurza: njen namen je beleženje govora, ki se ne bo uporabljal za korpusne raziskave, zato ima po eni strani manj oznak, po drugi pa vsebuje posamezne za korpus manj pomembne oznake. Posebej so v dvojnih oklepajih označeni neverbalni oz. nekomunikacijski dogodki opazovanih govornih situacij (Zemljarič Miklavčič 2008: 155), saj prispevajo k razumevanju besedila za KAD, poleg tega pa pogosto neposredno vplivajo na potek govorjenja, npr. tipkanje na računalnik. Zapis je bolj prilagojen govorjenemu jeziku kot pa pisni normi, a ne zaradi avtentičnosti korpusa, temveč zaradi prikaza zvrsti uporabljenega jezika (Zemljarič Miklavčič 2008: 134). Nerazumljivi odseki so označeni s ponovljeno črko X. Ločila so postavljena za lažjo razumljivost in ponazoritev toka govora v smislu stavčne intonacije, prekinitev, ipd.; sočasne ali prekrivajoče se izjave se začnejo z navpično črto |.

3.2.2 *Kritična analiza diskurza*

Orodje analize temelji na kritični analizi diskurza (KAD) po Normanu Faircloughu (2001), ki raziskuje vlogo diskurza pri (vnovičnem) vzpostavljanju neenakosti v družbi in prikazuje nesorazmerja ter razlike v procesu dominacije.

KAD poteka na treh ravneh. Na prvi se raziskovanje loti opisa besedila⁷ po izkustvenih, odnosnih in izraznih vrednostih besedišča, slovnice in besedilnih struktur. Interpretativna raven analizira kontekst, pravila diskurza in morebitne spremembe tekom besedila. Na najvišji ravni razlage se raziskovanje usmeri na socialne dejavnike, ideologije in učinke diskurza, ki lahko na primer vzdržuje obstoječa razmerja moči ali pa jih spreminja (Fairclough 2001: 138).

Za raziskovanje odnosov med udeleženci, vloge tolmača in razmerij moči je besedilo najprej potrjeno opisni ravni KAD. Na podlagi predhodnih študij tolmačenja za skupnost na podlagi analize diskurza (Wadensjö 1998; Pöllabauer 2004 in 2005; Bot 2005; Pittarello 2009) je za metodološko orodje sestavljen seznam možnih odstopanj, ki služijo kot smernice pri analizi in predstavljajo izhodišče za širši pogled na kakršne koli izstopajoče pojave v opazovanem besedilu. Za pregledni namen pričujočega prispevka je seznam pričakovanih odstopanj združen z opaženimi primeri, ki kažejo na iskane vplive glede razmejitev vlog in razmerja moči, na primer distanco od govorjenega, prevzemanje odgovornosti, začasno tvorjenje partnerstva in podobno. Pogosto se opaženi elementi prekrivajo in vodijo v več plasti interpretacije in razlage.

⁷ Pojem besedilo je tu uporabljen v širokem pomenu in vključuje tudi govorjeni diskurz.

3.3 Vzorec: tolmačeni razgovor v postopku mednarodne zaščite

3.3.1 Postopek mednarodne zaščite

»Mednarodna zaščita v Republiki Sloveniji pomeni status begunca [po Ženevski konvenciji] in status subsidiarne oblike zaščite« (2. člen ZMZ). Tujec ob vstopu v državo vložijo prošnjo za mednarodno zaščito z izjavo o razlogih s priloženim zapisnikom policije in registracijskim listom. Med postopkom je prosilec nastanjen v azilnem domu, kjer pričaka odločitev pristojnega organa. Osebni razgovor se opravi v tem času, pred sprejemom odločitve, in je del postopka ugotavljanja pogojev za pridobitev mednarodne zaščite v RS, ki ga s prosilcem individualno opravi uradna oseba. V vnaprej napovedanem razgovoru ugotavlja predvsem istovetnost prosilca, razloge za iskanje zaščite in druga pomembna dejstva in okoliščine (45. člen ZMZ). Pogovor lahko traja od nekaj do več ur ali tudi ves dan, pri čemer se lahko prekine in nadaljuje drugič; vedno se zagotovi prisotnost tolmača.

Vsebina osebnega razgovora je zabeležena v zapisniku v slovenščini kot uradnem jeziku v RS. Vse izjave in izpovedbe prosilca se zapišejo dobesedno in v prvi osebi (48. člen ZMZ), torej je zabeleženo tolmačeno besedilo.

Prosilec se tako v postopku za mednarodno zaščito s tolmačem sreča vsaj dvakrat: ob prihodu v azilni dom in vlogi prošnje, ko mora informacije o postopku dobiti v razumljivem jeziku ter je poučen o pravicah in dolžnostih, in na osebnem razgovoru. Vloga prošnje je dokaj omejena na gole podatke, zato je osebni razgovor primernejša izbira za analizo diskurza s tolmačenjem.

Osebnega razgovora v pisarni azilnega doma se pri tolmačenem razgovoru udeležijo najmanj tri osebe: prosilec za azil, uradna oseba in tolmač. Od osebne odločitve in načina dela uradne osebe ter od razpoložljivosti je odvisno, ali potek sproti zapisuje uradna oseba ali ima zapisnikarja. Prosilca za azil večinoma spremlja pooblaščenec oziroma zagovornik, ki je običajno iz Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij (PIC) Ljubljana. Pri mladoletnikih je obvezno prisoten še zakoniti zastopnik.

Kljub temu da je osebni razgovor zaprt za javnost (47. člen ZMZ), je lahko ob soglasju prosilca in ostalih udeležencev prisotna tudi zunanja oseba, če se s tem strinjajo vsi udeleženci. V vsakem primeru je postopek strogo zaupen, zato so skladno z Zakonom o varovanju osebnih podatkov (ZVOP) za analizo odstranjeni vsi določevalni podatki: osebna imena, spol, krajevna imena itd.

3.3.2 Opazovani vzorec

Preliminarna študija zajema primere iz treh osebnih razgovorov, označenih I-02, I-06 in I-07, ki so bili opravljeni od aprila 2011 do januarja 2012. Primarni namen vseh razgovorov je isti. Kot je obrazloženo zgoraj, so bili pri navedenih intervjujih prisotni prosilec za azil, njegov zagovornik – predstavnik PIC, uradna oseba kot vodja intervjuja oz. izpraševalec in tolmač ter opazovalka. Pri osebnem razgovoru I-06 je potek beležil zapisnikar. Tako uradne osebe kot tolmači in zagovorniki so bili pri razgovorih različni. Jezik tolmačenja je angleščina, pri čemer naj opozorimo, da gre v vseh primerih za afriške prosilce z močnim in na trenutke težje razumljivim naglasom. Uradno in zato stresno okolje pogosto še okrepi hitrost ali požiranje zlogov, kar dodatno zmanjša razumljivost prosilčevega govorjenja.

3.4 Razprava rezultatov pilotne študije

V skladu s predhodnimi raziskavami predstavljeni rezultati potrjujejo specifičnost tolmačenih razgovorov in dinamičnost njihovega poteka. Med posameznimi vidiki izstopajo interni dialogi in metakomentarji (npr. Pöllabauer 2004: 160; Pöllabauer 2005: 212), premikanje razmejitev vlog in njihove nevtralnosti (npr. Wadensjö 1998: 239) ter spreminjanje perspektive (Bot 2005; Pittarello 2009) in prilagajanje značilnostim postopka (npr. Pöchhacker in Kolb 2009), vendar se primeri najpogosteje dotikajo več vprašanj, zato na tem mestu niso ločeni v posamezne kategorije posebnosti, temveč so povezani eden z drugim.

Eden najbolj vidnih elementov nesorazmerja moči v triadnem razgovoru je dialog med le dvema sporazumevalnima partnerjema, ki s tem tretjega izključita iz pogovora. V tolmačenih osebnih razgovorih prosilcev za azil se taki primeri pojavljajo med različnimi udeleženci. Ob prisotnosti zapisnikarja so prisotna pogosta ponavljanja vprašanj ali odgovorov zaradi zamika tipkanja, na primer:

- 1) UO ((narekuje ZUO)):⁸ *Ali lahko potni list dobite tudi zdaj, če bi ga zahtevali? Ste to poskušali narediti?* [I-06-T]
- 2) ((v ozadju ZUO in UO med sabo))
ZUO: *Morš mal razbit vprašanja–*
UO: *Veš kaj, hočm pustit, da mal govori.* [I-06-T]
- 3) ZUO: *pogov– Js nimam časa zapisat*
T: *Zadnjo nedeljo istega meseca–*
UO ((narekuje ZUO)): *Pika. To bova dali zdaj pa boš rekla /.../* [I-06-T]

⁸ Kratice za označevanje govorcev so uporabljene glede na vlogo udeleženca v razgovoru, četudi so dejanske osebe različne: UO – uradna oseba; ZUO – zapisnikar; T – tolmač; PA – prosilec za azil. Razgovor je zapisan skupaj z morebitnimi napakami. V oglatih oklepajih je zapisana številka analiziranega razgovora.

Omenjeni primeri morda manj vplivajo na pogovor in ob vnaprej jasno razloženi funkciji zapisnikarja krajši dialogi predstavljajo le manjšo spremembo razmerij moči, vendar pa ob ponavljanju dajo vtis dodatnega filtra, skozi katerega mora npr. že prevedeno tolmačevo besedilo na poti v zapisnik. Primera 2 in 3 sodita tudi med metakomentarje – izjave, v katerih se govorni partnerji sporazumevajo o poteku ali prenosu vsebine (Pöllabauer 2005: 309), pogosto v izključujočem dialogu, na primer o potrebi prevajanja določenega dela ali prošnji za premor:

- 4) T: *Se pravi, še enkrat je povzel tisto od prej.*
UO: Kr povejte. [I-06-T]
- 5) UO: *Sam mejčken. Kaj je reku?* [I-02-T]
- 6) UO: *Sam mal, sam mal.*
T: *She has to type at the same time.* ((tolmač razloži PA, kaj se dogaja))
[I-07-T]

Pojasnilo, namenjeno prosilcu v zadnjem primeru, je eno redkih, ko tolmač sam pojasni prošnjo uradne osebe za počasnejši tok razgovora, hkrati pa v tej izjavi spregovori v svojem imenu. Podobno z lastnim kratkim vložkom tolmač želi preveriti svoje razumevanje vprašanja uradne osebe:

- 7) UO: *Mogoč veste s čim se je ukvarjal vaš oče, kaj je delal vaš oče?*
T: *Do you know what did your father do, what– was he doing in life –mislíš to, kaj je delal?* ((tolmač nagovori UO – razčiščuje vprašanje))
UO: *Na kakšen način se je preživil, v kakšno službo je hodil–* [I-07-T]

Pri redkih in kratkih posegih je občutek izključenosti lahko zanemarljiv, bolj pa na ta občutek vplivajo daljši pasaži med dvema govorcema, kot je na primer tolmačevo razčiščevanje odgovorov s prosilcem:

- 8) T: *Just a second– Aha, oče je umrl, so želeli razdeliti /.../ So jim povedali, da on, sestra in mama niso /.../*
UO: *Step by step.*
T: Če prav razumem, gre za širšo družino – [naj] pove, da bomo potem razčiščevali. [I-06-T]
- 9) PA: *In my country, /.../*
T–PA–T: */.../* ((dialog med T in PA v iskanju odgovora))
UO: ((vprašujoče spremlja pogovor)) *Sej kr prevedete, js ne slišim dobr.* [I-06-T]

Običajno tolmač na lastno iniciativo razbije daljše vprašanje na krajša ali dodaja podvprašanja, da bi lažje dobil odgovor ali razčistil nejasnosti, kar lahko povzroči neučakanost uradne osebe, ki se počuti izključeno in ne več vodja razgovora, zato pogosto tudi prekine dialog in zahteva prevod, kar je lepo vidno v zadnjem primeru (Wadensjö 1998: 171). Večinoma ima tolmač pri samostojnih vložkih

namen le najbolje opraviti svojo nalogo in ne pomisli, da prevzema vlogo vodje razgovora, včasih pa to tudi ozavesti, kot na primer spodaj:

- 10) T: *Zdej ne vem, če sm čist razumela, da gre za zabaviščne zadeve–*
 UO: *Mislím da ne–*
 T: *–kjer lahko vidiš kako se borijo pretepajo.*
 UO: *Zdej pa me zanima a so to predeli kjer živijo revni ljudje kjer lahko vidiš pretepe na ulici, če je to mislu?*
 T: *Are those areas that you described, the population is there poor? Are these poor people who live in these areas?*
 PA: *No. XXX not poor people XXX who want to get a life XXX⁹*
 T: *Aha, tam se odvija življenje se dogajajo stvari*
 PA: *XXX*
 T: *Like for entertainment?*
 |PA: *Yees*
 |T: *Okay. Street musicians and performance?*
 |PA: *Yees XXX.*
 |UO: *Okay*
 |T: *Se opravičujem, da sem posredovala tule, sam gre za razumevanje.*
 |UO: *Je že v redu–. –se pravi gre za v bistvu, kako bi temu rekl, za– nočno življenje, da se odvijajo predstave in tko naprej– ulično dogajanje– [I-06-T]*

Obenem tolmač brani svojo vlogo medjezikovnega posrednika. Še posebej pri širše poznanih jezikih, kot je angleščina, uradna oseba delno bdi nad dvogovorom med prosilcem in tolmačem, občasno pa se v razgovor tudi vključi v tolmačenem jeziku. Včasih tako tolmač še enkrat ponovi skoraj identično vprašanje:

- 11) UO: *In tako naprej. So this is which part of the [mesto] where this happen, this entertainment?*
 T: *Which part of [mesto] is that? This entertainment area? [I-06-T]*

To si lahko razložimo s tolmačevim zaznavanjem ogroženosti svoje vloge in željo, da si jo pridobi nazaj. Po drugi strani se tolmač včasih podzavestno počuti del uradnega osebja in spregovori kolektivno, kar se kaže v uporabi vključujočega osebnega zaimka v 1. osebi množine namesto ednine:

- 12) UO: */.../ v primeru, da potrebujete odmor, pa mi povejte in bomo naredili odmor; /.../.*
 T: */.../ now if you need a break, just let us know in the meantime, all right, /.../ [I-06-T]*

Omenjeni primer sicer izhaja iz razgovora, kjer uradna oseba sama pogosto uporablja množino (Pittarello 2009: 82), vendar že Pöllabauer (2005: 293) kaže na pogoste tendence omembe tolmačeve pripadnosti skupini uradnih oseb.

⁹ Z velikimi črkami X so označeni nerazumljivi deli besedila.

V nasprotju s tradicionalnimi normami, da mora tolmač vedno in povsod prevajati direktno in tako izkazuje tudi svojo nevtralnost, pa na primer Bot (2005) pokaže, da pri vzpostavljanju razmerij strukture poročanega govora ne kažejo nujno na pristranskost ali vplivajo na odtujitev med sporazumevalnima partnerjema, temveč služijo kot smerokaz na govorca in pomoč pri organizaciji govornih izmenjav. Hkrati s kazanjem na posrednika v razgovoru te vrste jezikovni dodatki preprosto priznavajo interaktivnost tolmačenih razgovorov, kar je v skladu z dinamično vlogo tolmača (glej zgoraj). Poleg tega primeri kažejo, da je uporaba osebnih zaimkov oziroma direktnega nagovarjanja s strani uradne osebe na splošno odvisna od tega, ali je vprašanje standardno in vnaprej pripravljeno (Pöllabauer 2005: 205), npr. primer 1, ali se pojavi sproti (primer 20, spodaj). V takih primerih tolmač večinoma sam popravi izjavo v direktno nagovarjanje (Pöllabauer 2005: 204; Pittarello 2009: 81) ali nevtralno obliko (primer 20, spodaj).

Sprememba perspektive se kaže tudi zaradi tolmačeve zavestne omejitve svoje vloge. Kadar tolmač uporabi poročani govor, drug osebni zaimek ali obliko naslavljanja kot v večini ostalih primerov (na primer »Pravi, da ...« ali »She wants to know ...«), lahko to razumemo kot da se želi jasno distancirati od povedanega in ni odgovoren za vsebino (Pittarello 2009: 82):

13) UO: *Jaz sem ga vprašala zakaj ga ni takrat vzel s sabo.*

T: *She – I want to know, when you travelled from [država], why didn't you take the passport with you? For the trip. /.../ [I-02-T]*

Tolmač prav tako opozori na svojo vlogo takrat, ko med opravljanjem svoje funkcije oz. tolmaškega dela naleti na ovire in na primer prosi za ponovitev ali opozori na lastno napako:

14) T: *Slow slow, you are going to fast– [I-02-T]*

15) PA: */.../*

((tolmač s kretnjo ustavi tok pripovedi, da lahko pretolmači))

T: *Pravi da, /.../ [I-02-T]*

16) T: *Where is [place] situated? A typical feature /.../? Mislim, da ni razumel mojega vprašanja. I'm going to paraphrase. Is there a /.../? Če [prav razumem], gre za /.../. Mislim, da ga ne razumem– [I-06-T]*

Posebej v primerih težko razumljivega jezika, dialekta ali krajevnih imen in predvsem pri angleščini tolmaču avtomatično priskoči na pomoč uradna oseba, ki je morda med pripravo na razgovor z dotičnim prosilcem že slišala za lokalne posebnosti, ki se pojavijo v razgovoru.

17) T: *Mislim, da ga ne razumem.*

UO: *What is this, a river? So this is the mane of the river, the big river. Original name is /.../?*

T: *Two rivers. [I-06-T]*

Ko je jezik izpraševanca angleščina, se uradna oseba tudi sicer pogosto posluži njene rabe (Pöllabauer 2005: 378), naj bo to zato, da vzpostavi osebni stik (primer 18), postavi dodatno vprašanje za razjasnitev določene informacije ali se preprosto vključi v dvogovor tolmača in prosilca:

18) UO: *Js bi vas sam prosila če lahko mal bl na glas govorite – mislm, da vas [ime] pa [ime] bl slabo slišta odgovore.* ((v prijaznem smehu))

T: *Just a small request from our side if you could speak up a bit speak more loudly?*

PA: XXX

|UO: *Okay. Don't be afraid.*

|PA: *No I'm not.*

|UO: *Just– Okej. Mm, t-d-dm– Mi lahko poveste zakaj je umrl vaš oče?*

[I-06-T]

19) T: *When did you go back to them after /.../?*

PA: */.../ XXX*

UO: *Wait wait wait wait. You had two meetings. On the first meeting you were said that you are not entitled to–*

|PA: XXX

UO: *Okay, then you go back and have– I want to know about this second meeting when your mother was poisoned. Can you explain it to me a bit more about this.*

/.../

PA: XXX */.../*

UO: ((v smehu)) *Slow down, slow down. So, meeting– Dejte raj vi, da nam js narobe. Vprašte ga, sestanki so vedno prvo nedeljo v mesecu, če sm jaz prov razumela* [I-06-T]

Znanje jezika se pozna v obe smeri: uradna oseba razume odgovore prosilca in ga tako včasih sama prevede v slovenščino:

20) T: ((zmeden))

UO: *Sej razumem [tolmačevo ime]. Mi zna povedat zakaj ...?* [I-02-T]

Ponavadi do preverjanja uradne osebe pride le pri govorjeni besedi, a ko uradna oseba sama piše zapisnik, se ji lastni prevodi hitro nezavedno prikradejo v zapisnik, s tem pa je tolmačeva vloga ogrožena. Hkrati so vsi zgornji primeri dobra ilustracija neravnovesja moči v razgovorih z angleščino: uradna oseba zna oba jezika tolmačenega razgovora, medtem ko je prosilec iz slovenskih delov besedila izključen, še posebej če pride do dialoških izmenjav, ki so omenjene zgoraj.

Vpliv postopka se opazi tudi v pričakovanju do tolmača, da je njegov prevod že primeren za pisno obliko v zapisniku, ki zaradi tega v daljših pasusih govori počasneje ali dela premore:

- 21) T: *–so, so with a knife?*
 PA: *With the knife or a blade I'm not so sure but so the members–*
 [T: *Vem le da tisti, ki preživijo iniciacijo ((pavza za tipkanje)) imajo na hrbtu znamenja ((pavza)) od noža ali rezila. Od noža ali rezila. ((ponovi za zapisnik))*] [I-07-T]

Hkrati je prilagojeno tudi tolmačevo izražanje in sestavljanje prevoda na način, da je bolj kot govornemu podobno pisanemu besedilu (Pöchhacker in Kolb 2009).

Navedeni primeri iz razgovorov v azilnih postopkih torej prikazujejo medsebojno vplivanje jezikovnega in družbenega stika, na primer razmejitev vlog v obliki distanciranja od govornega, delitev odgovornosti, začasno tvorjenje partnerstva, menjavanje perspektive prilagajanja značilnostim postopka in podobno, s čimer potrjujejo tolmačenje kot posebno vrsto diskurza (Wadensjö 1998) in nenehno dinamično pogojevanje tolmačeve vloge (Pöllabauer 2005).

4 ZAKLJUČEK

Tolmačeno sporazumevanje se bistveno razlikuje od vsakodnevnega dialoga, kar vpliva na jezik in povzroča neravnovesja moči, institucionalizirano okolje tolmačenja za skupnost pa ta učinek le še stopnjuje.

V skladu s predhodnimi študijami v Sloveniji (Gorjanc 2010; Morel 2009, Pokorn et al. 2009; Morel et al. 2012) pregled situacije kaže, da je tolmačenje za skupnost bolj urejeno v občutljivih postopkih in za posebej ranljive skupine v družbi. Tolmači so praviloma izbrani na podlagi (vsaj minimalnih) kriterijev in imajo, četudi niso bili deležni usposabljanja, priložnost za več prakse, s čimer pridobivajo tolmaške spretnosti, posledično pa izboljšujejo kakovost svoje storitve.

Iz izsekov dejanskih tolmačenih razgovorov v azilnem postopku je prek dinamične vloge tolmača (Pöllabauer 2005) razvidna specifičnost tolmačenega razgovora kot sporazumevalnega dogodka (Wadensjö 1998), kar se zrcali v primerih razmejitev vlog, dialoških pogovorov in izključitvijo tretjega udeleženca, menjavanja perspektive in vzpostavljanja distance od povedanega. Poleg tega interakcija v institucionaliziranem okolju poteka po določenih vzorcih, čemur se tolmač prilagodi s tempom in delno tudi obliko prevoda (Pöchhacker in Kolb 2009).

Analiza vloge diskurza pri nesorazmerjih in razlikah v procesu dominacije (Fairclough 2001) se bo pričakovano še posebej pokazala v nadaljnjih študijah razgovorov v manj pravno reguliranih postopkih državnih organov, javnih služb in zdravstva, kjer so razlike v znanju oz. rabi jezika predvidoma še večje in je

tolmačenje preveč improvizirano, da bi uspešno vplivalo na zmanjševanje neenakosti in izenačevanje v razmerjih moči.

Ugotovitve raziskave zato stremijo k nadaljnjim študijam področja in razmisleku o celostni ureditvi tolmačenja za skupnost v okviru jezikovne in integracijske politike. Ob jezikovnem stiku v uradnih postopkih bi bilo ključno udeležencem zagotavljati organizirano tolmačenje ne glede na jezik in okoliščine in s tem omogočiti enake možnosti za vse.

Literatura

- Andres, Dörte in Sonja Pöllabauer (ur.), 2009: *Spürst Du, wie der Bauch rauf-runter?: Fachdolmetschen im Gesundheitsbereich./Is everything all topsy turvy in your tummy?: Health care interpreting*. München: M. Meidenbauer.
- Bot, Hanneke, 2005: Dialogue interpreting as a specific case of reported speech. *Interpreting* 7. 237–261.
- Chitrakar, Rok, 2011: *Tolmačenje na kriznih območjih*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Čater, Katja, 2009: *Sodni tolmač v kazenskem postopku*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Dolenc, Danilo in Darja Šter, 2011: *Selitve, Slovenija, 1. januar 2011 – končni podatki*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4430 (dostop 5. 1. 2012)
- Fairclough, Norman, 2001: *Language and power*. 2. izdaja. London/New York: Longman.
- Gorjanc, Vojko, 2009: Terminology resources and terminological data management for medical interpreters. Andres, Dörte in Sonja Pöllabauer (ur.): *Spürst Du, wie der Bauch rauf-runter? Fachdolmetschen im Gesundheitsbereich./Is everything all topsy turvy in your tummy?: Health care interpreting*. München: Meidenbauer. 85–95.
- Gorjanc Vojko, 2010: Prevajanje in tolmačenje kot človekova pravica in slovenska jezikovna situacija. Gorjanc, Vojko in Andreja Žele (ur.): *Izzivi sodobnega jezikoslovja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete UL. 137–148.
- Gorjanc, Vojko, 2011: Language resources and corpus-driven community interpreter training. Kainz, Claudia, Erich Prunč in Rafael Schögler (ur.): *Modelling the field of community interpreting: Questions of methodology in research and training*. Dunaj/Berlin: Lit. 280–297.
- Hale, Sandra Beatriz, 2007: *Community interpreting*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hale, Sandra in Jemina Napier, 2013 (v tisku): *Interpreting Research Methods: A practical resource*. London: Bloomsbury.

- Jurko, Primož 2009: Medical interpreter: The quest for words. Andres, Dörte in Sonja Pöllabauer (ur.): *Spürst Du, wie der Bauch rauf-runter? Fachdolmetschen im Gesundheitsbereich./Is everything all topsy turvy in your tummy?: Health care interpreting*. München: Meidenbauer. 97–113.
- Kainz, Claudia, Erich Prunč in Rafael Schögler (ur.), 2011: *Modelling the field of community interpreting: Questions of methodology in research and training*. Berlin: Lit.
- Kejžar, Barbara in Felicita Medved, 2010: Smo res dobrodošli? Stiki in komunikacija med imigranti in pristojnimi državnimi institucijami. Medvešek, Mojca in Romana Bešter (ur.): *Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljani?: integracija državljanov tretjih držav v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. 92–142.
- Lozar, Barbara, 2010: *Profil tolmačev za skupnost v azilnem postopku*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Maček, Amalija, 2010: Orientalism in asylum proceedings? *Emerging topics in translation and interpreting/Nuovi percorsi in traduzione e interpretazione: Book of Abstracts*. Triest: Scuola Superiore di Lingue Moderne per interpreti e Traduttori. 79.
- Maryns, Katrijn, 2006: *The asylum speaker: Language in the Belgian asylum procedure*. Manchester: St. Jerome.
- Medica, Karmen, Goran Lukič in Milan Bufon (ur.), 2010: *Migranti v Sloveniji – med integracijo in alienacijo*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Merc, Mojca (ur.), 2012: *2012 Slovenske regije v številkah. Slovene Regions in Figures*. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije. www.stat.si/doc/pub/REGIJE-2012.pdf (dostop 30. 5. 2012).
- Morel, Alenka, 2009: *Komunikacija s pacientom v večjezični družbi: tolmačenje v zdravstvu v Sloveniji*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Morel, Alenka, Vojko Gorjanc in Nike Kocijančič Pokorn, 2012: Health care interpreting in Slovenia. *The Interpreters' Newsletter* 17. 103–116.
- Ozolins, Uldis, 2010: Factors that determine the provision of public service interpreting: Comparative perspectives on government motivation and language service implementation. *The Journal of Specialised Translation* 14. 194–215.
- Pittarello, Sara, 2009: Interpreter mediated medical encounters in North Italy: Expectations, perceptions and practice. *The Interpreters' Newsletter* 14. 59–90.
- Pokorn, Nike K., Mojca Matičič in Marko Pokorn, 2009: Medical interpreting in a new Member State. Andres, Dörte in Sonja Pöllabauer (ur.): *Spürst Du, wie der Bauch rauf runter? Fachdolmetschen im Gesundheitsbereich./Is everything all topsy turvy in your tummy?: Health care interpreting*. München: Meidenbauer. 171–180.

- Pöchhacker, Franz in Waltraub Kolb, 2009: Interpreting for the record: A case study of asylum review hearings. Hale, Sandra, Uldis Ozolins in Ludmila Stern (ur.): *The critical link 5: Quality in interpreting – a shared responsibility. International Conference on Interpreting in Legal, Health and Social Service Settings*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 119–134.
- Pöllabauer, Sonja, 2004: Interpreting in asylum hearings. *Interpreting* 6. 143–180.
- Pöllabauer, Sonja, 2005: *I don't understand your English, Miss*. Tübingen: Gunter Narr.
- Razpotnik, Barica, 2013: *Prebivalstvo, podrobni podatki, Slovenija, 1. april 2013 – končni podatki*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5637 (dostop 30. 7. 2013)
- Roy, Cynthia B., 2000: *Interpreting as a Discourse Process*. New York/Oxford: Oxford University Press.
- Urlep, Živa, 2010: *Sodno tolmačenje v slovenskem in angleškem pravnem sistemu*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Vertot, Nelka, 2009: *Medkulturni dialog v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. www.stat.si/doc/pub/medkulturni_dialog-SLO.pdf (dostop 15. 11. 2010).
- Wadensjö, Cecilia, 1998: *Interpreting as interaction*. London/New York: Longman.
- Zemljarič Miklavčič, Jana, 2008: *Govorni korpusi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete UL.